

Az alku

KÖNYVKRITIKA - AZ ÉS KÖNYVE - LXIII. évfolyam, 25. szám, 2019. június 21.

Az ÉS könyve júniusban – Závada Pál: *Hajó a ködben*. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 2019, 420 oldal, 4299 Ft

Ezek a történelmi regények tehát nem a régmúltba vezetnek, hanem abba a történelmi világba, amelyet még éppen őriz az utolsó három-négy nemzedék kollektív memóriája, azaz a kommunikatív emlékezet. Az én szüleim a múlt század első évtizedében születtek, nekik ezek az események, ha másért nem, a hely és az idő azonossága miatt személyes tapasztalataik voltak. Elbeszélésükből, történeteikből nekem is személyes sejtelmem van a világról, amelyben éltek, s nyilván fakuló módon még az én gyermekeimnek is. Hogy van író, aki ennek föllevenítésére vállalkozik, és magas irodalmi színvonalon végrehajtja, annak a nemzeti kultúrában betöltött jelentőségét nem lehet eléggé megbecsülni. „Deutschstunde” - ez a címe egy híres német regénynek; Závada regényei magyarórák.

De vajon reflektál-e még az író a fikció valósággal telítésének imént vázolt dilemmájára? A modern történelemtudomány éppúgy feltárta, mint a modern irodalomtudomány, hogy a kitalált dolgok és a tényszerű dolgok viszonya komplikáltabb annál, hogy a történetírást tiszta ténytudománynak, a regényírást pedig tiszta fikciónak nevezhessük (Arisztotelésszel szólva megtörténtnek, illetve megtörténhetők). A tény fikciójának, illúziójának mégis retorikai jelentősége van. Ezt képviselte Zavadánál már *A fényképész...*-ben, majd az *Idegen testünkben* és a *Természetes fényben* a fénykép, amelynek fiktív vonatkozásairól szintén sokat tudunk, de még mindig őrzi az „elkapott” és „megörökített”, dokumentált valóság fikcióját. Új regényében a naplónak - ösztönzéseknek és kölcsönzéseknek a kor reprezentatív naplóiból - van hasonló szerepe.